

Żeby pamiętać

1 sierpnia, jak co roku, społeczność akademicka Uniwersytetu Warszawskiego uczciła pamięć bohaterów Powstania Warszawskiego. Przy tej okazji odsłonięto wyjątkowy mural nawiązujący do udziału Grupy Bojowej AK „Krybar” w walkach o teren uczelni. Co ciekawe, zawiera on akcenty kartograficzne.

Uniwersytet Warszawski ma bogatą ponad 200-letnią historię. W czasie okupacji zamknięty przez Niemców kontynuował działalność, kształcąc około 3 tys. studentów na tajnych kompletach poza terenem uczelni. 1 sierpnia 1944 roku Kampus Główny Uniwersytetu Warszawskiego był obsadzony przez dwie kompanie Wehrmachtu, a budynki uniwersyteckie zamieniono na magazyny z amunicją. Ze względu na swoje położenie względem Wisły i Powiśla kampus był strategicznym punktem na mapie ówczesnej Warszawy, o czym świadczy dodatkowa fortyfikacja w postaci bunkra powstałego przed Bramą Główną UW na kilka miesięcy wcześniej.

Wstępnie do książki prof. Roberta Gawkowskiego „Krybar. Uniwersytet w cieniu powstańczych walk” (Wydawnictwa UW, Warszawa 2014) czytamy: „Otoczony zasiekami kampus uczelni zamienił się we wroga twierdzę, która miała trzymać w karchach położoną poniżej dzielnicę. Punkt

widokowy za Pałacem Kazimierzowskim w czasie okupacji stał się przekleństwem dla mieszkańców Powiśla. Snajperzy mogli stamtąd bezkarnie mierzyć do każdego, w polu śmiertelnego rażenia mając wgląd w ulice: Browną, Lipową, Radną, Leszczyńską i kilka innych. Dlatego też zdobycie terenu UW musiało być celem powstańców. Powiślańskie oddziały powstańcze podjęły się tego zadania, lecz mimo poświęcenia i wysiłku nie zdołały przepędzić Niemców z zabudowań warszawskiej Alma Mater”.

Już w dniu wybuchu powstania VIII Zgrupowanie I Rejonu I Obwodu AK Warszawa-Śródmieście podjęło próbę odbicia Uniwersytetu Warszawskiego z rąk okupantów. 5 sierpnia zgrupowanie zostało połączone z dwiema innymi jednostkami, tworząc Grupę Bojową „Krybar”. Jeszcze dwukrotnie powstańcy z tej grupy próbowali odbić teren UW z rąk Niemców (23 sierpnia i 2 września). Mimo początkowych sukcesów i różnych strategii wszystkie natarcia zakończyły się fiaskiem.

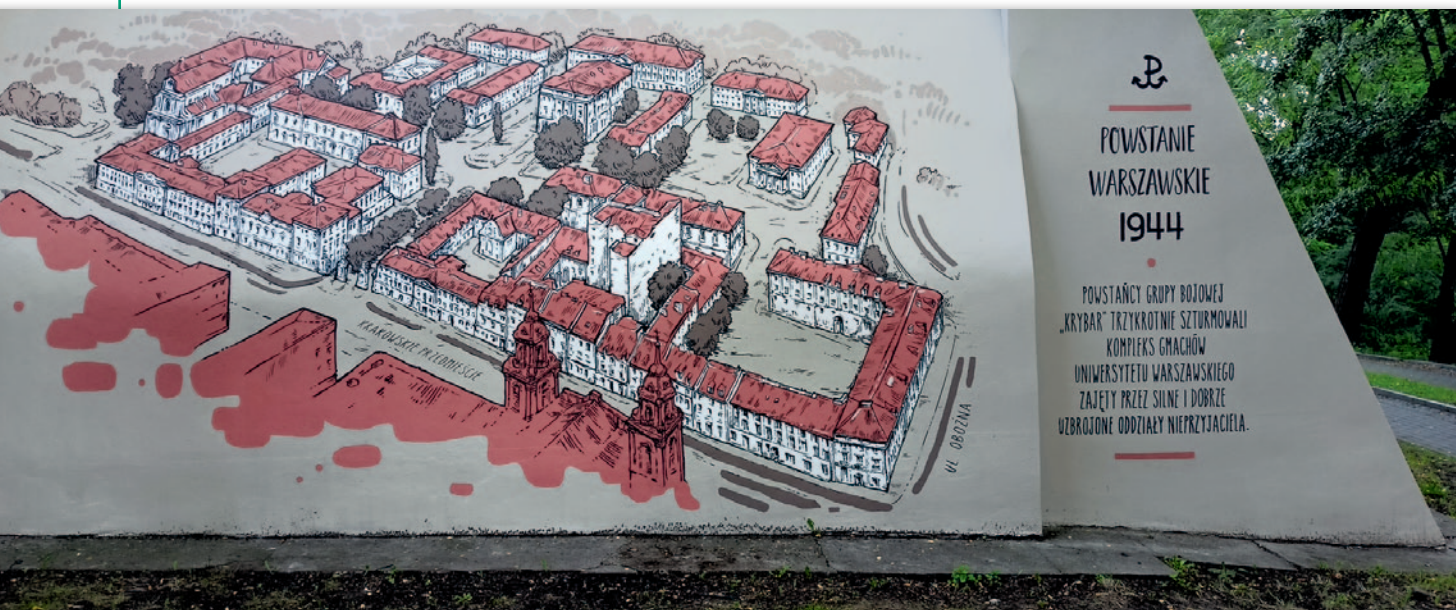
Dowódcą Grupy był kpt. Cyprian Odorkiewicz „Krybar”. To od jego pseudonimu wywodzi się nazwa całej Grupy Bojowej walczącej na Powiślu. Pseudonim ten powstał przez połączenie pierwszych sylab imion córek dowódcy Krystyny i Barbary – czytamy w publikacji autorstwa prof. Jerzego Gaździckiego, uczestnika walk powstańczych i zarazem jednego z największych autorytetów polskiej geodezji („Powstańcza tożsamość Powiśla”, Muzeum UW, Warszawa 2021). Obszarem działania Grupy było Powiśle, a dokładniej obszar ograniczony brzegiem Wisły oraz ciągiem ulic Nowy Świat i Krakowskie Przedmieście, mostami Poniatowskiego i Śląsko-Dąbrowskim.

W skład Grupy Bojowej AK „Krybar” wchodziły: III Zgrupowanie „Konrad”, VIII Zgrupowanie „Bicz” oraz Oddział WSOP „Cubryna” stanowiący załogę Elektrowni Warszawskiej. Do Grupy zalicza się też Harcerską Poczta Polową (Oddział „Powiśle”). Można przyjąć, że ogólna liczba powstańców Powiśla na początku sierpnia 1944 r. wyno-

siła ponad 2 tys., niestety słabo uzbrojonych. Na obszarze Powiśla w powiązaniu z dowództwem Grupy zaczęła też funkcjonować administracja cywilna stanowiąca Delegaturę Rejonu I utworzoną w ramach Okręgowej Delegatury Rządu RP na m.st. Warszawę. Działały szpitale i ambulatoria, rozwijało się w miarę możliwości życie kulturalne i religijne, wydawano i kolportowano pismo codzienne „Barykada Powiśla”.

– Wspominam czasy sweego dzieciństwa na Powiślu, zabawy koło pomnika Syreny, krótki okres nauki w szkole na Drewnianej, ponure lata okupacji aż do pamiętnego sierpnia, gdy dane mi było stać się młodocianym żołnierzem AK pełniącym funkcje łącznika w jednym z oddziałów III Zgrupowania, który zajmował pozycje w pobliżu mojego domu przy ulicy Tamka 13A – pisze prof. Gaździcki (ps. Gołąb).

Pierwszą próbę opanowania kampusu podjęto już 1 sierpnia 1944 roku. Przy znacznych stratach własnych, pokonując zasieki i wspina-

Elementem muralu są mapki przedstawiające działania Grupy „Krybar” podczas trzech prób opanowania kampusu w sierpniu i wrześniu 1944 r.

jąc się na skarpe, opanowano zrujnowany gmach Auditorium Maximum, ale utrzymanie się tam było niemożliwe wobec nawały ogniowej ze strony nieprzyjaciela – wspomina prof. Gaździcki. Kolejne, drugie natarcie nastąpiło 23 sierpnia. W szturmie od strony bramy głównej brały udział dwa pojazdy opancerzone: zdobyczny transporter „Jaś” oraz zbudowany w czasie kilkunastu dni sierpnia na Powiślu (w warsztacie na rogu ulic Tamka i Topiel) samochód pancerny „Kubuś”. Po zniszczeniu bunkrów i przełamaniu bramy pojazdy wdarły się na teren kampusu. Podjęto również atak od strony ulicy Oboźnej. Wobec zbliżającego się kontrataku czołgów nieprzyjaciela podjęto decyzję o wycofaniu się z kampusu. Natarcie na Uniwersytet było skoordynowane w czasie z zakończonym powodzeniem natarciem na silne niemieckie załogi w kościele św. Krzyża i pobliskiej komendzie policji, przyczyniając się do osiągniętego tam sukcesu – wyjaśnia prof. Gaździcki. Ostatni atak na kampus przeprowa-

Na muralu dominuje perspektywiczne przedstawienie kampusu, a poprzedza je znak Grupy „Krybar” (zdjęcie górne)

dzono 2 września, licząc się ze skutkami upadku Starego Miasta i rosnącym zagrożeniem Powiśla. Szacuje się, że ogółem w walkach zginęło lub zostało rannych kilkadziesiątu powstańców, straty po stronie nieprzyjaciela były porównywalne.

Wtegorocznej uroczystości zorganizowanej przez Uniwersytet Warszawski wzięli udział przedstawiciele środowiska żołnierzy Armii Krajowej z Grupy Bojowej „Krybar”, w tym prof. Jerzy Gaździcki, prezes Środowiska Żołnierzy Grupy Bojowej „Krybar” w Światowym Związku Żołnierzy AK. Obecni byli także m.in. syn konstruktora pojazdu pancernego „Kubuś” (pojazd brał udział w akcjach 23 sierpnia i 2 września 1944 r.) Marek Fernik oraz prezes Okręgu Warszawa Światowego Związku Żołnierzy AK Kazimierz Kowalczyk.

– Powstanie Warszawskie było największą bitwą stoczoną w II wojnie światowej przez organizacje konspiracyjne – mówił prof. Jerzy Gaździcki podczas uroczystości. – Pod względem militarnym było skierowane przeciwko hitlerowskiemu Niemcom, ale pod względem politycznym prze-

ciwko stalinowskiej Rosji, której czyny przed powstaniem pamiętaliśmy, w szczególności Katyń i Syberię. To wielka lekcja dla naszego narodu: o odwadze, jedności, solidarności, a także o znaczeniu współpracy zarówno w obrębie narodu, jak też współpracy międzynarodowej – przekonywał.

Odsłonięty przy tej okazji mural przedstawia próby odbicia terenu uczelni przez Grupę Bojową „Krybar” z rąk okupantów i zdobi fragment muru oporowego, który od strony Parku Kazimierzowskiego i ulicy Oboźnej okala teren UW. To artystyczna wizja, a jej znaczący fragment stanowi rysunek na kształt mapy perspektywicznej czy zdjęcia fotogrametrycznego ówczesnego kampusu uniwersyteckiego. Są tam również mapki przedstawiające działania Grupy Bojowej podczas trzech prób opanowania kampusu uniwersyteckiego.

Konkurs na mural Uniwersytet Warszawski ogłosił na początku tego roku, a wyniki podano pod koniec marca br. Autorem projektu jest Mikołaj Olizar-Zakrzewski, absolwent Wydziału Grafiki i Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemiń-

skiego w Łodzi. Za wykonanie muralu odpowiada zespół artystów takie.pany.

Komisja konkursowa Uniwersytetu Warszawskiego działała dwuetapowo i łącznie rozpatrzyła ponad 10 złożonych projektów – wspomina proces wyłaniania zwycięskiej pracy prof. Jerzy Gaździcki. – Wyrażając pozytywną opinię o wybranym projekcie brano pod uwagę walory artystyczne i edukacyjne, uwzględniając przy tym wymogi wynikające ze szczególnej lokalizacji muralu, znajdującego się w miejscu, gdzie 78 lat temu toczyły się przedstawiane na nim walki. Istotną rolę również była chęć pokazania kampusu, o który toczyły się walki, z jego historyczną zabudową, a także takich szczegółów, które teraz i w przyszłości mogą interesować przechodniów, m.in. studentów UW oraz uczniów położonej przy ul. Drewnianej pobliskiej szkoły im. Żołnierzy Armii Krajowej Grupy Bojowej „Krybar” – wyjaśnia profesor.

Tekst i zdjęcia Anna Wardziak

Uniwersytet Warszawski upowszechnił krótką relację filmową z uroczystości 1 sierpnia 2022 r.: <https://www.youtube.com/watch?v=E5iqJrCuEbo>